

NOI CONSIDERAȚII DESPRE STUDENȚII DIN SEBEȘ LA MARILE UNIVERSITĂȚI EUROPENE ÎN EPOCA MEDIEVALĂ (1383-1516)

Răzvan Mihai NEAGU*

Preliminarii

Orașul Sebeș a fost atestat documentar încă din anul 1245, cu numele german *Malembach*. Astfel, la 22 februarie 1245, într-o bulă papală emisă la Lyon, Inocențiu al IV-lea îi îngăduia preotului Teodoric din Sebeș să strângă și veniturile altor parohii, cea pe care o păstora fiind grav afectată în urma marii invazii mongole¹. La începutul secolului al XIV-lea, Sebeșul devine reședința scaunului săsesc omonim (*Sedes Sebus*) atestat în anul 1303, într-un act prin care episcopul Transilvaniei, Petru, confirmă o înțelegere între preoții decanatului de Sebeș și capitlul catedral de la Alba Iulia, referitoare la strângerea unor dări². Ca în majoritatea orașelor săsești, și la Sebeș dezvoltarea economică a fost legată de practicarea diverselor meșteșuguri. În anul 1341 orașul avea deja statutul de *civitas*, atestat printr-un act emis la 23 februarie la Alba Iulia de către capitlul catedral, care autentifică o danie făcută de comitele Nicolae din Daia Română către fratele său, comitele Mihail din aceeași localitate³. Tot în secolul al XIV-lea, avem motive întemeiate să credem că la Sebeș funcționa o școală, cel mai probabil, pe lângă capitlul din oraș, fiind atestat la 13 ianuarie 1352 un anume „*magister Johannes, scholasticus de Sebus*”, într-un document prin care capitlul din Alba Iulia întărea comitelui Fucco din Sebeș un act emis de sfatul respectivului oraș săsesc⁴. Cu siguranță școala de pe lângă capitlul a fost pepiniera în care s-au format inițial tinerii sebeșeni, care ulterior au ajuns studenți în marile universități europene.

Un moment important din istoria Sebeșului s-a consumat la 23 noiembrie 1387, când proaspătul rege al Ungariei, Sigismund de Luxemburg (1387-1437), a îngăduit orașului să-și construiască ziduri de piatră⁵. Istoria Sebeșului a luat un curs descendent din 1396, când aceleași rege l-a donat fraților Mihai și Solomon din Sighișoara, ca răsplată pentru vitejia lor în bătălia de la Nicopole⁶. Un alt eveniment cu consecințe nefaste pentru istoria Sebeșului a fost asediul și cucerirea otomană din 1438, care au afectat grav orașul. Cu toate că spre mijlocul secolului al XV-lea s-a încercat revigorarea orașului, acesta și-a pierdut statutul de *civitas*. În anul 1465

* Colegiul Tehnic Turda; e-mail: neagurazvan10@yahoo.com.

¹ DIR 1951, p. 326, nr. 280.

² DIR 1953, p. 22-23, nr. 29.

³ DIR 1955, p. 9, nr. 12.

⁴ DRH 1977a, p. 104-105, nr. 92.

⁵ Zimmermann, Werner 1897, vol. II, p. 615-616, nr. 1219.

⁶ Anghel 2011, p. 26.

regele Matia Corvinul a dăruit atât orașul, cât și scaunul Sebeș voievodului Transilvaniei, Ioan Pongrácz și fratelui acestuia, Andrei, ca răsplată pentru vitejia lor în luptele cu turcii⁷. Deși ulterior orașul s-a răscumpărat de la moștenitorii lui Ioan Pongrácz, acesta nu și-a mai revenit.

Subiectul studenților din Sebeș a mai fost abordat într-un studiu apărut în revista *Apulum* din anul 2002⁸. Din păcate, acest material nu este edificator, nu analizează în profunzime și nu clarifică problema studenților sebeșeni în Evul Mediu. Considerăm că subiectul este unul deschis, iar studiul nostru își propune să fie o nouă contribuție în acest sens.

Studenții din Sebeș în Evul Mediu

Fenomenul universitar a cuprins și spațiul Europei Centrale în secolul al XIV-lea, mai ales Boemia, Polonia și Austria⁹. Prima universitate din Europa Centrală, dar și din cadrul Sfântului Imperiu Romano-German a fost Universitatea Carolină din Praga, fondată în 1348, în urma unei inițiative care a aparținut regelui Boemiei, Carol al IV-lea de Luxemburg¹⁰. Doi studenți originari din Sebeș au trecut prin această prestigioasă instituție în perioada medievală. Structura acesteia urma tiparul clasic al unei universități medievale europene, fiind singura din Europa Centrală care avea toate cele 4 facultăți: artele liberale, medicina, dreptul cu două ramuri: civil și canonic și facultatea de teologie. A doua universitate a Europei Centrale a fost Universitatea din Cracovia, fondată în anul 1364, la inițiativa regelui polon Cazimir al III-lea cel Mare¹¹. Această instituție de învățământ superior a menținut o strânsă legătură cu cercurile intelectuale din Europa. În cadrul Universității din Cracovia s-au remarcat o serie de oameni de știință care au avut contribuții importante în domenii precum teologia, științele juridice, matematica și astronomia¹². Spre această instituție s-au îndreptat, în perioada medievală 15 studenți din Sebeș. Universitatea din Viena a fost fondată în anul 1365 de către arhiducele Rudolf al IV-lea de Habsburg (1358-1365)¹³. În cadrul acesteia funcționau patru națiuni (*nationes*): austriacă, renană, ungară și saxonă. Studenții din Sebeș erau încadrați în națiunea ungară (*natio hungarorum*).

Până în anul 1520 s-a consemnat un număr de 2496 studenți originari din Transilvania și Banat, care s-au pregătit la universitățile europene. Cei mai mulți proveneau din Sibiu (285), Brașov (267) și Cluj (122). La nivelul tuturor orașelor transilvănene și bănățene, Sebeșul ocupă, în funcție de numărul de studenți, un

⁷ *Ibidem*, p. 28.

⁸ Dan 2002, p. 307-311.

⁹ Pentru istoria începuturilor fenomenului universitar european, recomandăm excelenta lucrare: Rüegg 1992.

¹⁰ Demetz 1997, p. 82.

¹¹ Activitatea Universității din Cracovia s-a restrâns după moartea regelui Cazimir, până la dispariție, dar ea a fost refondată în anul 1400 de regele Vladislav al II-lea Jagiello (1386-1434), motiv pentru care este denumită și Universitatea Jagiellonă (cf. Gieysztor *et alii* 1979, p. 133; Davies 2005, vol. I, p. 80).

¹² Gieysztor *et alii* 1979, p. 134.

¹³ Bérenger 2000, p. 57; Beller 2009, p. 30.

onorant loc 8, având 46 de tineri care s-au pregătit într-o universitate europeană¹⁴. Cea mai frecventată universitate a fost cea din Viena, 32 dintre studenții sebeșeni trecând pe aici. Pe locul al doilea, în ordinea preferințelor, a fost Universitatea din Cracovia, care a primit un număr de 15 studenți din Sebeș. La Universitatea din Praga au învățat doi studenți originari din Sebeș. Această repartitie teritorială a studenților sebeșeni indică o preferință clară pentru mediul cultural de expresie germană, dar și faptul că cele mai agreate au fost universitățile cele mai apropiate de Sebeș, în contextul în care în Ungaria asemenea instituții de învățământ nu existau sau au avut o viață efemeră.

Pe de altă parte, în Sebeșul medieval mai sunt cunoscute numele a cel puțin două persoane, în afara studenților născuți aici, care au deținut posturi cheie atât bisericești, cât și laice. Primul dintre ei a fost un anume Nicolaus din Rusciori, student la Viena în anul 1409, care a reușit să dobândească titlul de *magister artium*, fiind amintit ulterior ca decan de Sebeș (1420)¹⁵. Al doilea personaj la care facem referire a fost Johannes de Engendin de Septemcastris, originar din Aiud, jude regal al Sebeșului (1439, 1446), care a studiat tot la universitatea vieneză în 1423¹⁶.

Primul student al Sebeșului a fost un personaj important al istoriei Transilvaniei și nu numai. Este vorba despre Johannes Wittich din Mühlbach, cleric, canonic în capitulul catedral de la Alba Iulia, vicar al episcopului Transilvaniei, rector al Universității din Viena. El și-a început studiile la Universitatea Carolină din Praga, fiind consemnat în 1383 ca *magister iuris*. Ulterior, și-a continuat studiile la Viena, unde în anul 1423 devine doctor în teologie¹⁷. Asupra acestui personaj vom reveni. Următorul student din Sebeș a fost Egidius, pleban al orașului atestat în anul 1384 ca student al Universității din Viena, care a plătit la înscriere o taxă de 4 groși¹⁸. Așadar, orașul Sebeș a fost conectat la mișcarea universitară europeană încă din secolul al XIV-lea, veacul în care aceasta și-a făcut apariția în Europa Centrală.

Studenții din Sebeș au urmat până în 1520, cu trei excepții, o singură universitate. Această situație poate fi explicată prin costurile ridicate și riscurile pe care le presupunea *peregrinatio academica*. Călătorii de studii au efectuat numai trei sebeșeni. Johannes Wittich din Mühlbach a învățat la Praga și Viena¹⁹, Antonius de Muelnbach, plebanul Sebeșului, și-a început studiile la Universitatea din Viena (1399), apoi și le-a continuat la Universitatea din Praga (1408), revenind la Viena, unde a susținut cu succes în 1428 examenul de obținere a doctoratului²⁰, Andreas Cristiani de Molenbach a studiat inițial la Cracovia (1502), iar apoi la Viena (1504)²¹.

Consemnarea studenților în matricolele universitare oferă unele informații despre tinerii sebeșeni, chiar dacă acestea sunt lacunare. Sunt consemnate date

¹⁴ Tonk 1979, p. 68.

¹⁵ Tüskés 2008, p. 80, nr. 816.

¹⁶ *Ibidem*, p. 113-114, nr. 1679.

¹⁷ *Ibidem*, p. 51, nr. 163.

¹⁸ Tonk 1979, p. 225, nr. 474.

¹⁹ Tüskés 2008, p. 51, nr. 163.

²⁰ Schrauf 1892, p. 124-128; Tonk 1979, p. 208, nr. 150.

²¹ Tonk 1979, p. 204, nr. 126.

privind apartenența la o *natio* (în cazul Universității din Viena), starea socială și meseria tatălui. Identificarea studenților din Sebeș se poate face destul de ușor, matricolele universitare menționând numele german al orașului, Mühlbach, cu diferite variante: Mylembach; Molenbach; Mullenpach; Muelnbach; Milmoeh; Milenbach; Myllembach; Muellembach; Molembach; Mullenpach; Millembach; Mulbacko; Moelmbach; Milemborc. Destul de rar este menționată denumirea maghiară a orașului, Szászsebes: Schaszsebesz, Scheschabrisch. Unele variante ale denumirii orașului, în matricolele universităților europene, includ și dieceza din care făcea parte, în acest caz fiind vorba de dieceza de Alba Iulia: „Milmoeh dioc. Albensis”, „Milembach Albensis”, „Milemborc dioc. Albensis”, „Schaszsebesz dioc. Albensis”, „Mylembach dioc. Strigoniensis”²². În cazul Universității din Viena, studenții din Sebeș erau incluși în *natio hungarorum*. Pentru acest din urmă aspect datele avute la dispoziție menționează opt sebeșeni ca membri ai *natio hungarorum*: Andreas Cristiani de Molenbach, Antonius Currificis de Scheschabrisch, David Schreffft de Mullenpach, Johannes Fabri de Milenbach, Laurentius Raczd de Muellembach, Mathias Mathias Gerung de Muelembach, Petrus Mathei Cristianni de Mulnbach și Petrus Spenck de Müllnbach²³.

Din punct de vedere social, toți studenții din Sebeș proveneau din categoria oamenilor liberi, a orașenilor. Din păcate, pentru puțini dintre ei este menționată meseria părintelui. Dintre cei 46, abia pentru șapte există astfel de mențiuni. Trei proveneau din familii de constructori de care (*currificis*), iar câte unul din familii de morar (*molitoris*), fierar (*fabri*), brutar (*pistoris*) și notar (*scriba*). Se remarcă absența elementului nobiliar, toți tinerii sebeșeni fiind orașeni, pentru care studiul într-o universitate europeană era un important mijloc de afirmare socială. Studiile universitare presupuneau și achitarea unor taxe de studiu, la care se adăugau altele pentru întreținere și hrană sau procurarea cărților și a rechizitelor. În privința studenților de la Viena, există date asupra sumelor plătite în cazul a 25 dintre tinerii sebeșeni: 16 au plătit 4 groși, 6 au plătit 2 groși, iar 3 dintre ei au dat 3 groși. În cazul Universității din Cracovia dispunem de date în acest sens pentru 14 dintre studenții sebeșeni: 12 au achitat 4 groși, iar câte unul 3, respectiv 2 groși. Au existat și cazuri de tineri sebeșeni săraci, care nu puteau să-și achite obligațiile financiare beneficiind de *privilegium paupertatis*. Ei au fost 3, toți învățând la Viena: Laurentius Gerunk de Muelenbach, Simon Pistoris de Mullenbach și Thomas de Mullenbach²⁴. În cazul obținerii unor grade universitare superioare, taxele erau mai mari. Astfel, Antonius de Muelnbach, care a studiat la Universitatea din Viena, a plătit cu ocazia obținerii titlului de *baccalaureus artium* 1 florin (octombrie 1425), apoi 3 florini, când și-a luat licența (*licentia ubique docendi*) în octombrie 1427, iar la obținerea doctoratului (aprilie 1428) a mai fost obligat să achite 1 florin²⁵.

²² În mod categoric, în acest caz este vorba de o confuzie datorată cel mai probabil scribului care a completat matricola universitară. Din dieceza de Esztergom făceau parte numai prepozitura liberă a sașilor de la Sibiu și decanatul Țării Bârsei de la Brașov. Restul așezărilor săsești au fost incluse în arhidiaconatele episcopiei de la Alba Iulia. Decanatul de Sebeș era parte a arhidiaconatului de Alba.

²³ Tonk 1979, p. 204, 209, 223, 260, 277, 289, 317, 321, nr. 126, 205, 442, 1036, 1291, 1498, 1998, 2067.

²⁴ *Ibidem*, p. 267, 327, 335, nr. 1284, 2160, 2299.

²⁵ Schrauf 1892, p. 126-128.

Predarea disciplinelor de studiu se baza pe tradiția pedagogică a Antichității târzii și a Evului Mediu timpuriu, existând o rigidă ierarhie, pe treapta cea mai de sus fiind teologia, iar pe treapta cea mai de jos artele liberale. Între ele, se situau medicina și dreptul. Metoda de predare era scolastică, născută la Bologna și Paris, iar limba de predare era latină.

Învățământul universitar european începea cu facultatea de arte liberale (*facultas artium*), iar dacă studentul obținea gradul de *magister artium* putea să urmeze facultățile superioare: medicina, drept și teologie. În cadrul facultății de arte liberale, studiul era împărțit în două module: *trivium* (gramatica, logica și retorica) și *quadrivium* (aritmetica, geometria, astronomia și muzica)²⁶. Activitatea didactică se concentra în jurul prelegerilor (*lectio*), al discuțiilor (*disputationes*) și al studiului individual în bibliotecă. Prelegerile se desfășurau pe baza metodei scolastice și aveau patru părți: citirea unui text dintr-un autor clasic (*lectio*), ridicarea unei probleme pe marginea textului (*questio*), discutarea problemei (*disputatio*) și identificarea unei soluții (*determinatio*). Un an de studii era divizat în două semestre: de vară și de iarnă²⁷.

La finalizarea studiului celor două module ale facultății de arte, studenții susțineau un test preliminar (*responsio*), care avea ca scop evaluarea potențialului acestora de a susține o *determinatio* publică. Evaluarea era făcută de un magistru de gramatică și logică. Dacă studenții treceau cu bine de acest test preliminar, ei puteau susține examenul de bacalaureat. Studenții fiecărei națiuni desemnau comisia de examen, care stabilea criteriile de evaluare, precum și modul de desfășurare al acesteia. Examenele din universitățile medievale erau orale și lăsau posibilitatea studenților să-și aleagă gradul de dificultate al examinărilor, cel mai dificil se numea *rigorosum*, iar cel numit *transibile* avea un grad de dificultate mediu. De cele mai multe ori dacă un student își lua examenul de bacalaureat, el nu își continua studiile, mai ales din motive pecuniare. Dreptul de promovare a examenelor ulterioare era condiționat de plata unor sume mari de bani, la care se adăuga obligativitatea organizării unor petreceri pentru profesorii și colegii săi.

Tinerii care luau examenul de bacalaureat aveau posibilitatea de a continua studiul, sub coordonarea unui magistru. Ei se pregăteau în filosofie și metafizică timp de patru ani, studiind concepțiile autorilor antici și ale părinților bisericii despre societate și natură. Cel mai adesea cursurile cuprindeau citirea și comentarea de texte. Bacalaureații urmau să obțină autorizația (*licentia*) de a susține un examen numit *inceptio*, care putea să le confere gradul de *magister artium*²⁸. Pentru acesta era necesar ca studenții să aibă cel puțin 20 de ani și să fi urmat 5-6 ani de studii. Un test preliminar (*temptamen*) era susținut de către candidat în fața unei comisii numite de cancelarul universității și condiționa permisiunea de a preda la facultatea de arte.

²⁶ Mureșan 2003, p. 109.

²⁷ În cazul Universității din Viena, semestrul de vară începea la 14 aprilie (Sf. Tîburțiu și Sf. Valerian), iar cel de iarnă la 13 octombrie (Sf. Coloman); la Universitatea din Cracovia cursurile semestrului de vară debutau la 23 aprilie (Sf. Adalbert) sau 24 aprilie (Sf. Gheorghe), iar cursurile semestrului de iarnă la 16 octombrie (Sf. Gall).

²⁸ Țigău 2009, p. 86.

Călătoria de studii a tinerilor din Evul Mediu presupunea multe riscuri și întâmpinarea necunoscutului. Pentru a depăși aceste inconveniente, o parte a studenților din Sebeș au ales să studieze împreună. Cel mai probabil, aceștia erau prieteni sau cunoștințe din Sebeș, care au înțeles că împreună vor depăși inconveniente de unii astfel de demers. Un prim exemplu în acest sens îl oferă trei tineri sebeșeni (Jacobus de Mulenbach, Petrus de Mulenbach și Valentinus de Mulenbach), care au studiat împreună la Universitatea din Viena în anul 1417²⁹. Exemplul celor trei a fost urmat de concitadinii lor Johannes Molitoris de Mulbach și Thomas de Mullenbach, care au studiat împreună tot la Viena în 1423³⁰. În anul 1449 au studiat împreună la Viena Johannes de Moelmbach și Michael Hiemrer de Mulembach³¹. În anul 1456, la Viena, au făcut călătoria de studii sebeșenii Laurentius Raczd de Muellembach și Petrus Mathei Cristianii de Mulnbach³². Această situație a fost întâlnită și în cazul Universității din Cracovia. Astfel, în anul 1499, au studiat împreună în capitala Poloniei, Augustinus Johannis de Milenbach, Franciscus Mathei de Millembach și Johannes Nicolai de Milembach Albensis³³. În anul 1500 la Cracovia s-au pregătit împreună: Cristianus Thome de Molembach și Petrus Martini de Molembach³⁴.

Un student din Sebeș a avut o mare ocazie de a fi coleg la Cracovia cu un personaj ce a devenit ulterior o mare personalitate a culturii europene. Este vorba despre Nicolaus Copernicus (1473-1543). Acesta este atestat student al facultății de arte liberale între 1491 și 1496. Mențiunea sub care Copernicus apare înregistrat este Nicolaus Nicolai de Thuronia³⁵. În acest interval de timp este înregistrat la aceeași facultate a Universității din Cracovia și sebeșeanul Andreas Gregory de Mylembach, în anul 1494³⁶.

Din punctul de vedere al gradelor dobândite, trebuie observat că numai 5 sebeșeni au reușit să le obțină. Dintre ei au existat 3 bacalaurați: Cristianus Mathei de Mylembach și Cristianus Thome de Molembach au fost bacalaurați în artele liberale la Universitatea din Cracovia (1489 și, respectiv, 1506)³⁷, iar Valentinus de Mulembach a fost inițial bacalaureat în artele liberale (*baccalaureus artium* - 1437), iar apoi bacalaureat în drept (*baccalaureus in decretis* - 1456), ambele titluri fiind obținute la Universitatea din Viena³⁸. Doi dintre studenții din Sebeș au reușit să dobândească gradul academic suprem, cel de doctor. Astfel, Antonius de Muelnbach devine în 1428 doctor în drept (*doctor decretorum*) al Universității din Viena³⁹, în timp ce Johannes de Mulbacko sau Johannes Wittich din Mühlbach, una dintre cele mai importante personalități ale Sebeșului din perioada medievală a

²⁹ Tonk 1979, p. 243, 315, 342, nr. 787, 1944, 2393.

³⁰ *Ibidem*, p. 252, 335, nr. 934, 2299.

³¹ *Ibidem*, p. 257, 296, nr. 992, 1624.

³² *Ibidem*, p. 277, 317, nr. 1291, 1998.

³³ ASUC II/I, p. 50, 55-56.

³⁴ *Ibidem*, p. 58.

³⁵ *Ibidem*, p. 12.

³⁶ *Ibidem*, p. 34.

³⁷ Tonk 1979, p. 221-222, nr. 413, 419.

³⁸ *Ibidem*, p. 342, nr. 2401; Schrauf 1892, p. 136, 147.

³⁹ Tonk 1979, p. 208, nr. 150.

obținut titlul de doctor în teologie (*theologiae doctor*) în anul 1423, tot la universitatea vieneză⁴⁰.

Cariera ulterioară

Datele cu privire la acest aspect s-au conservat într-un număr foarte redus și pentru o foarte mică parte a lor. Abia pentru șase dintre foștii studenți originari din Sebeș există informații, și acestea lacunare, despre cariera lor ulterioară. Putem afirma că, în general, s-a optat pentru cariera ecleziastică, un fenomen răspândit la nivel european în epocă. Primul student al Sebeșului, Johannes de Mulbacko sau Johannes Wittich din Mühlbach a fost și una dintre cele mai remarcabile personalități ale orașului și ale Transilvaniei din epoca medievală. El este atestat pentru prima dată în anul 1383 ca *magister iuris* în cadrul Universității din Praga. Îl găsim menționat din nou în 1385, ca student al Universității din Viena⁴¹. Apare din nou menționat la Viena în 1404⁴². A urmat o strălucită carieră ecleziastică, fiind inițial preot (*pleban*) în *Magno Demetrio* (azi Dumitra, jud. Bistrița-Năsăud)⁴³, iar apoi canonic în cadrul capitolului catedral de la Alba Iulia și vicar al episcopului Transilvaniei, în această ultimă calitate fiind atestat între 1396 și 1399, în timpul păstoririi lui Maternus (1395-1399)⁴⁴. Johannes de Mulbacko apare în documentele vremii ca Johannes Wittich. În documentul din 1396 titlul său complet este: „*magister Johannes Vityb venerabilis in Christo patris et domini, domini Materni dei et apostolicae sedis gratia episcopi Transsilvani vicarius in spiritualibus generalis*”⁴⁵. După cum am precizat, în anul 1404 el este menționat la Universitatea din Viena, însă se pare că studiile sale vieneze au debutat anterior, deoarece, la 7 martie 1402, papa Bonifaciu al IX-lea i-a acordat clericului originar din Sebeș dispensa de rezidență necesară pentru păstrarea canonicatului și a prebendei⁴⁶. La 4 decembrie 1404 îl regăsim pe ilustrul cleric din Sebeș ca profesor în cadrul facultății de arte liberale a Universității din Viena. La 14 aprilie 1411 Johannes Wittich din Mühlbach ajunge rector al Universității din Viena, post pe care îl ocupă până în 13 octombrie 1411⁴⁷. În anul 1423 Johannes Wittich din Mühlbach devine doctor în teologie al Universității din Viena, titlu care îi oferă un prestigiu social însemnat⁴⁸. Se pare că ilustrul cleric a revenit în Transilvania și a murit înainte de 18 octombrie 1431, deținând canonicatul de la Alba Iulia⁴⁹.

Egidius, student la Viena în 1384, a fost pleban în localitatea natală.

Nicolaus de Mulbaco, student în 1400 la Viena, a devenit ulterior preot la Cisnădie. El este atestat în această calitate în anul 1444 cu prilejul unei hotărâri a

⁴⁰ *Ibidem*, p. 250, nr. 897.

⁴¹ Schrauf 1892, p. 6; Tüskés 2008, p. 51, nr. 163.

⁴² Tonk 1979, p. 250, nr. 897.

⁴³ Tüskés 2008, p. 51.

⁴⁴ Zimmermann, Werner 1902, p. 167-168; 225-226; 240-241, nr. 1382, 1421, 1435.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 167, nr. 1382.

⁴⁶ Tonk 1979, p. 250, nr. 897.

⁴⁷ Schrauf 1892, p. 31-32.

⁴⁸ Teutsch 1872, p. 169.

⁴⁹ Tonk 1979, p. 250, nr. 897; Tüskés 2008, p. 75, nr. 727.

localităților Cisnădie și Cisnădioara⁵⁰. Fostul student apare în documentul din 12 octombrie 1444, emis la Rupea, ca „*reverendi viri magistri Nicolai Moellenbecher de Heltba plebani ibidem*”⁵¹.

Un personaj interesant și important al istoriei Sebeșului, dar și al Transilvaniei, a fost preotul Antonius (*plebanus ecclesiae de Müllbach*), doctor al Universității din Viena. El a fost pleban în Sebeș și a luat parte la evenimentele legate de asediul otoman asupra orașului din 1438. Astfel, Antonius, împreună cu fruntașii sași din Sebeș, au răspuns pozitiv apelului lansat de Vlad Dracul, domnul Țării Românești, aflat ca vasal în rândurile armatei otomane de a deschide porțile orașului, pentru a evita o distrugere completă a sa de către turci. Atât parohul, cât și unii orașeni au fost luați captivi și duși în Țara Românească și Imperiul Otoman⁵². Gestul plebanului Antonius nu a rămas fără urmări, el căzând în dizgrația regelui Ungariei, Albert de Habsburg, după cum reiese dintr-un act emis de acesta la Buda la 31 ianuarie 1439. Adresându-se episcopului Transilvaniei, voievodului, comitelui secuilor și locuitorilor Scaunului Sebeș, regele îngăduia celor care au fost luați în robie să revină la casele lor, cu excepția plebanului Antonius și a altora, care erau considerați trădători și dușmani: „*ex traditione seductioneque et iniqua ac diabolica suggestionem illorum perfidissimorum Anthonii plebani*”⁵³.

O soartă tragică a avut David Schreffft de Mullenpach, care, în 1497, moare în timpul studiilor la Universitatea din Viena.

Cristianus Mathei de Myllembach, fost student la Universitatea din Cracovia, apare în 1516-1517 ca notar papal. Despre el există și o informație din perioada studenției: la 17 ianuarie 1489 el i-a cerut colegului său Sebastianus de Ungaria o datorie în valoare de 4 florini⁵⁴.

Antroponimia studenților sebeșeni

Analiza antroponimelor identificate în cazul studenților sebeșeni pornește de la constatarea că toate numele repertoriate sunt de origine creștină, fapt care indică un control onomastic al instituției bisericești asupra comunității. Există un total de 22 de nume, toate hagio-nime, majoritatea covârșitoare neotestamentare (21), iar cele veterotestamentare sunt reprezentate doar de David, înregistrat o singură dată.

Din rândul celor neotestamentare predomină antroponimele apostolice: Johannes (6), Petrus (5), Andreas (3), Simon (3), Thomas (2), Mathias (1), Jacobus (1). Cel mai frecvent nume pe care îl poartă studenții sebeșeni este cel de Johannes (6). Precizăm încă de la început că o distincție între Ioan Botezătorul și Ioan Evanghelistul este imposibil de făcut. Recurența și vitalitatea deosebită a acestui nume este generală la nivelul întregii Transilvanii, mai ales pentru perioada secolelor XI-XIV, fapt care demonstrează o creștinare timpurie a acestui spațiu, dar și o soliditate a culturii onomastice⁵⁵. Al doilea antroponim apostolic, ca

⁵⁰ Gündisch 1975, p. 149-151, nr. 2510, 2511; Tonk 1979, p. 301, nr. 1729.

⁵¹ Gündisch 1975, p. 149, nr. 2510.

⁵² Pall 1958-1959, p. 11; Anghel 2011, p. 27.

⁵³ DRH 1977b, p. 357, nr. 257.

⁵⁴ ASUC I/2-3, p. 284; Tonk 1979, p. 221, nr. 413.

⁵⁵ Turcuș 2011, p. 140.

recurență în cazul studenților sebeșeni, este *Petrus* cu 5 unități recenzate. Petru a fost apostolul cel mai important al lui Isus Christos, prezent la toate momentele activității misionare ale Mântuitorului. Pe locul al treilea se clasează antroponimul *Andreas* (3), care prin tradiție este fratele lui Petru, fiind considerat în Răsărit primul patriarh de Constantinopol. Urmează *Simon* (3), iar apoi *Thomas* (2), *Mathias* (1), *Jacobus* (1), cu precizarea că ultimul antroponim este de origine atât veterotestamentară, cât și neotestamentară, fiind cel mai adesea pomenit ca „fratele Domnului”.

Cel mai uzitat nume teoforic la studenții din Sebeș este *Cristianus* cu 4 mențiuni, iar dintre hagionime, altele decât cele apostolice se remarcă *Antonius* cu 4 înregistrări și *Laurentius*, tot cu 4. Menționăm faptul că numele *Cristianus* este atestat pentru prima dată în Transilvania abia la 1351, fiind vorba despre un paroh sas⁵⁶. În acest caz este vorba despre un nume de import. *Antonius* este un nume intrat în uz datorită devoțiunii pentru cei doi sfinți importanți: Anton cel Mare, părintele monahismului și Anton de Padova, călugăr franciscan de origine portugheză⁵⁷. *Laurentius* este numele unui protomartir, arhidiacon la Roma, ucis în anul 258, în timpul împăratului Valerian. Dintre celelalte hagionime, *Valentinus* apare de 2 ori; Valentin fiind numele unui episcop de Terni, martirizat în anul 273. Celelalte hagionime prezente la studenții din Sebeș apar menționate o singură dată: *Augustinus*, *Egidius*, *Erasmus*, *Franciscus*, *Leonardus*, *Martinus*, *Michael*, *Nicolaus*, *Servatius* și *Severinus*. În privința acestora, dacă unități onomastice precum *Augustinus*, *Franciscus*, *Martinus*, *Michael* sau *Nicolaus* sunt uzuale și au un caracter comun, altele sunt caracterizate de o anumită doză de exotism în peisajul Transilvaniei medievale. *Egidius* este numele unui eremit grec din Atena, ajuns în sudul Franței (mort la începutul secolului al VIII-lea), invocat apărător împotriva friicii și nebuniei. *Erasmus* este un sfânt martir, episcop de Formia (Italia), care a fost ucis la începutul secolului al IV-lea, în timpul persecuțiilor anticreștine ale împăratului Dioclețian; este considerat apărător de bolile abdominale. *Servatius* a fost episcop de Tongeren (zona Țărilor de Jos), armean de origine, a murit în anul 384 la Maastricht, fiind considerat un protector contra bolilor de picioare și a reumatismului. În fine, *Severinus* este numele unui sfânt originar din Italia de Sud sau Africa, considerat apostolul provinciei romane *Noricum*. El a murit în anul 482 la Favinae (azi în Austria).

Considerații finale

Studiul fenomenului universitar și al studenților reprezintă un demers deosebit de important pentru istoria culturală a Transilvaniei, mai puțin abordată de istorici. Dacă ne referim la orașul Sebeș între anii 1383 și 1516 s-a consemnat un număr de 46 de studenți care au învățat în marile universități ale Europei. Ei s-au pregătit mai ales la universitățile din Viena și Cracovia. Această situație poate fi explicată prin faptul că cele două instituții universitare erau cele mai apropiate față de Sebeș. Cel mai important student al Sebeșului în Evul Mediu a fost *Johannes* de

⁵⁶ *Ibidem*, p. 127.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 152-153.

Mulbacko sau Johannes Wittich din Mühlbach, doctor în teologie și rector al Universității din Viena.

New Considerations Regarding Students from Sebeș at the Great European Universities in the Middle Ages (1383-1516)

(Abstract)

The main purpose of this study is to seek and present the early intellectual formation of the town of Sebeș, an important centre for Transylvanian Saxons. This topic can be subsumed to intellectual history. The Saxon town has been connected through its students to European universities since the 14th century, at which time such institutions spread in Central Europe. The study of the university phenomenon and of the students who studied there offers a particularly important approach to the cultural history of Transylvania, despite being a theme less tackled by historians. In Sebeș, between 1383 and 1516, a total of 46 students were recorded as studying at the great universities of Europe. In particular, many attended the Universities of Vienna and Krakow, probably because these two institutions were the closest to Sebeș. One particularly notable student from Sebeș in the Middle Ages was Johannes de Mulbacko or Johannes Wittich din Mühlbach, a doctor in theology who went on to become rector of the University of Vienna. Another important character was Antonius, a priest in Sebeș who studied in Vienna and Prague, becoming a Doctor of Law at the University of Vienna. He was involved in the events related to the Ottoman siege of Sebeș in 1438. We can say that generally, students' subsequent career was linked to the church. University studies in the Middle Ages were an important instrument for social affirmation.

Abrevieri bibliografice

- Anghel 2011 - Călin Anghel, *Evoluția urbanistică a orașului Sebeș*, BMS, II, Alba Iulia, 2011.
- ASUC II/I - *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, tomii II, fasciculus I, Cracoviae, 1892.
- Beller 2009 - Steven Beller, *A Concise History of Austria*, Cambridge, 2009.
- Bérenger 2000 - Jean Bérenger, *Istoria Imperiului Habsburgilor 1273-1918*, București, 2000.
- Dan 2002 - Dorin Ovidiu Dan, *Studenți din Sebeș și de pe meleagurile Albei la Universitățile Europene (secolele XIV-XIX)*, în *Apulum*, XXXIX, 2002, p. 307-311.
- Davies 2005 - Norman Davies, *God's Playground: A History of Poland*, vol. I, *The Origins to 1795*, Oxford, 2005.
- Demetz 1997 - Peter Demetz, *Prague in Black and Gold: The History of a City*, London, 1997.
- DIR 1951 - *Documente privind istoria României*, veacul XI, XII, XIII, seria C Transilvania, vol. I (1075-1250), București, 1951.
- DIR 1953 - *Documente privind istoria României*, veacul XIV, seria C Transilvania, vol. I (1301-1320), București, 1953.
- DIR 1955 - *Documente privind istoria României*, veacul XIV, seria C Transilvania, vol. IV (1341-1350), București, 1955.
- DRH 1977a - *Documenta Romaniae Historica*, seria C Transilvania, vol. X (1351-1355), București, 1977.
- DRH 1977b - *Documenta Romaniae Historica*, seria D. Relații între Țările Române, vol. I (1222-1456), București, 1977.
- Gieysztor et alii 1979 - Aleksander Gieysztor, Zuzanna Stefaniak, Krystyna Cekalska, *History of Poland*, Warsaw, 1979.

Noi considerații despre studenți din Sebeș la marile universități europene

- Gündisch 1975 - Gustav Gündisch, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. V (1438-1457), Bukarest, 1975.
- Mureșan 2003 - Ovidiu Mureșan, *Sinteza de istorie medievală universală*, Cluj-Napoca, 2003.
- Pall 1958-1959 - Francisc Pall, *Știri noi despre expedițiile turcești din Transilvania în 1438*, în *AHC*, I-II, 1958-1959, p. 9-28.
- Rüegg 1992 - Walter Rüegg (ed.), *A History of the University in Europe*, vol. I, *Universities in The Middle Ages*, Cambridge, 1992.
- Schrauf 1892 - Károly Schrauf, *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. Magyarországi tanulók külföldön II*, Budapest, 1892.
- Teutsch 1872 - Georg Daniel Teutsch, *Siebenbürger Studierende auf der Hochschule in Wien im 14, 15 und 16 Jahrhundert*, în *AVSL*, 10, 1872, p. 164-181.
- Tonk 1979 - Sándor Tonk, *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*, Bukarest, 1979.
- Turcuș 2011 - Șerban Turcuș (coord.), *Antroponimia în Transilvania medievală (secolele XI-XIV). Evaluare statistică, evoluție, semnificații*, vol. I, Cluj-Napoca, 2011.
- Tüskés 2008 - Anna Tüskés, *Magyarországi Diákok a Bécsi Egyetemen 1365 és 1526 Között (Students from Hungary at the University of Vienna between 1365-1526)*, Budapest, 2008.
- Țigău 2009 - Dragoș Lucian Țigău, *Studenți din Mediaș la universități europene (1432-1550)*, în *Com.ȘtMediaș*, VIII, 2009, p. 83-88.
- Zimmermann, Werner 1897 - Franz Zimmermann, Carl Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. II (1342-1390), Hermannstadt, 1897.
- Zimmermann, Werner 1902 - Franz Zimmermann, Carl Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. III (1391-1415), Hermannstadt, 1902.

Cuvinte-cheie: Sebeș, studenți, universitate, Viena, Cracovia.

Keywords: Sebeș, students, university, Vienna, Krakow.

ANEXA

Lista cronologică a studenților din Sebeș între 1383 și 1516

Nr. crt.	Numele studentului	Universitatea frecventată	Carieră ulterioară	Grad academic	Alte mențiuni
1.	Johannes de Mulbacko	Praga (1383) Viena (1385, 1404)	Pleban la Dumitra; canonic în capitulul catedral din Alba Iulia; vicar al episcopului Transilvaniei, Maternus; rector al Universității din Viena (1411)	Doctor în teologie al Universității din Viena (1423)	
2.	Egidius plebanus in Mulbach	Viena (1384)			
3.	Leonardus Rotter de Muelenbach	Viena (1386)			
4.	Thomas Travtenberger de Mulnbach	Viena (1396)			
5.	Antonius de Muelnbach	Viena (1399) Praga (1408) Viena (1428)	Pleban la Sebeș (<i>plebanus ecclesiae de Mühlbach</i>)	Doctor în drept (<i>doctor decretorum</i>) al Universității din Viena (1428)	Atât la Praga, cât și la Viena a studiat la facultatea de drept. A fost implicat în asediul otoman al Sebeșului din 1438
6.	Nicolaus de Mulbaco	Viena (1400)	Pleban la Cisnădie		
7.	Jacobus de Mullenbach	Viena (1417)			
8.	Petrus de Mullenbach	Viena (1417)			
9.	Valentinus de Mullenbach	Viena (1417)			
10.	Johannes Molitoris de Mulbach	Viena (1423)			
11.	Thomas de Mullenbach	Viena (1423)			Menționat ca <i>pauper</i>

Noi considerații despre studenți din Sebeș la marile universități europene

12.	Laurentius Sigismundi de Muelbach	Viena (1425)			
13.	Johannes de Mulbach	Viena (1426)			
14.	Cristianus Currificis de Muelenbach	Viena (1428-1432)			Din anul 1432 a studiat la facultatea de drept a Universității din Viena
15.	Laurentius Gerunk de Muelenbach	Viena (1433)			Menționat ca <i>pauper</i>
16.	Valentinus de Mulembach	Viena (1435-1437, 1456)		<i>Baccaureus artium</i> <i>Baccaureus in decretis</i>	A studiat la facultatea de drept de la Viena (1437)
17.	Antonius de Muelnbach	Viena (1438)			
18.	Simon Pistoris de Mulembach	Viena (1440)			Menționat ca <i>pauper</i>
19.	Johannes de Moelnbach	Viena (1449)			Studiază la facultatea de drept de la Viena (1449)
20.	Michael Hiemrer de Mulembach	Viena (1449)			
21.	Cristianus de Muellembach	Viena (1451)			Din anul 1451 a studiat la facultatea de drept a Universității din Viena
22.	Laurentius Nicolai de Moelenbach	Cracovia (1452)			
23.	Laurentius Raczd de Muellembach	Viena (1456-1457)			Membru al <i>natio hungarorum</i> la Viena (1457)
24.	Petrus Mathei Cristianni de Mulnbach	Viena (1456)			Membru al <i>natio hungarorum</i> la Viena
25.	Mathias Mathias Gerung de Muelembach	Viena (1457)			Membru al <i>natio hungarorum</i> la Viena
26.	Johannes Fabri de Milenbach	Viena (1464-1465)			Membru al <i>natio hungarorum</i> la Viena
27.	Simon Scriba de Mulembach	Viena (1476)			

28.	Erasmus Anthony de Millembach	Cracovia (1484)			
29.	Cristianus Mathei de Myllembach	Cracovia (1487-1489)	Notar papal	<i>Baccaureus artium</i> (1489)	La 17 ianuarie 1489 pretinde de la colegul său Sebastianus de Ungaria 4 florini
30.	Petrus Caspar de Mulbach	Viena (1488)			
31.	Andreas Gregory de Mylembach	Cracovia (1494)			
32.	David Schreffft de Mullenpach	Viena (1497)			Moare în 1497 în timpul studiilor, membru al <i>natio hungarorum</i> la Viena
33.	Severinus Martini de Milembuch	Cracovia (1497)			
34.	Augustinus Johannis de Milenbach	Cracovia (1499)			
35.	Franciscus Mathei de Millembach	Cracovia (1499)			
36.	Johannes Nicolai de Milembach Albensis	Cracovia (1499)			
37.	Cristianus Thome de Molembach	Cracovia (1500-1506)		<i>Baccaureus artium</i> (1506)	
38.	Petrus Martini de Molembach	Cracovia (1500)			
39.	Andreas Cristiani de Molenbach	Cracovia (1502) Viena (1504-1505)			Membru al <i>natio hungarorum</i> din cadrul Universității din Viena (1505)
40.	Petrus Spenck de Müllnbach	Viena (1510-1512)			Membru al <i>natio hungarorum</i> la Viena
41.	Antonius Currificis de Scheschabrisch	Viena (1511-1512)			Membru al <i>natio hungarorum</i> din cadrul Universității din Viena (1512)
42.	Servatius Mathie de Schaszsebesz dioc. Albensis	Cracovia (1512-1513)			

43.	Antonius Cristiani de Milmoch dioc. Albensis	Cracovia (1513)			
44.	Martinus Johannis de Milemborc dioc. Albensis	Cracovia (1514)			
45.	Simon Johannis de Mylembach dioc. Strigoniensis	Cracovia (1515)			
46.	Andreas Currificis ex Mullenpach	Viena (1516)			

LISTA ABREVIERILOR

- AAR-SI** - Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. Academia Română. București.
- AAust** - Archaeologia Austriaca, Beiträge zur Paläanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs. Wien.
- AB** - Altarul Banatului. Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului și Episcopia Aradului. Timișoara.
- ActaArchCarp** - Acta Archaeologica Carpathica. Cracovia.
- ActaArchHung** - Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
- ActaMN** - Acta Musei Napocensis. Cluj-Napoca.
- ActaMP** - Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.
- ActaPal** - Acta Paleobotanica. Polish Academy of Sciences. Krakow.
- AÉ** - Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészettörténeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
- AHA** - Acta Historiae Artium. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- AIIC(N)** - Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”. Cluj-Napoca.
- AIAC** - Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
- AIIAI/AIIX** - Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
- AISC** - Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj.
- AJA** - American Journal of Archaeology. New York.
- AJPA** - American Journal of Physical Anthropology. The Official Journal of the American Association of Physical Anthropologist. Baltimore.
- Almanahul graficeii române** - Almanahul graficeii române. Craiova.
- Aluta** - Aluta. (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
- AnB** - Analele Banatului (serie nouă). Timișoara.
- Angustia** - Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
- Antaeus** - Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
- AnthAnzeiger** - Anthropologischen Anzeiger. Journal of Biological and Clinical Anthropology.
- Antiquity** - Antiquity. A Quarterly Review of World Archaeology. York.
- AnUB-LLS** - Analele Universității din București - Limba și literatura străină. Universitatea din București.
- AO** - Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).

AP	- Annales de Paléontologie. L'Association paléontologique française.
APR	- Acta Palaeontologica Romaniae. Romanian Society of Paleontologists. Bucharest.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
Archaeometry	- Archaeometry. Research Laboratory for Archaeology & the History of Art. Oxford.
ArchMühely	- Archeometriai Mühely. Budapest.
Arheologia	- Archeologia. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzei pri Bulgarskata Akademija na Naukite. Sofia.
ArkhSb	- Arkheologičeskij sbornik. Muzey Ermitazh. Moskva.
AS	- American Studies. Mid-America American Studies Association. Cambridge (USA).
ASS	- Asian Social Science. Canadian Center of Science and Education. Toronto.
ASUAIC-L	- Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă). Secțiunea IIIe. Lingvistică. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
AT	- Ars Transilvaniae. Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca. Cluj-Napoca
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUASH	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
AUASP	- Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
AUCSI	- Analele Universității din Craiova. Seria Istorie. Universitatea din Craiova.
Australiada	- Australiada: A Russian Chronicle. New South Wales. Woy Woy (Australia).
AUVT	- Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Section d'Archéologie et d'Histoire. Universitatea Valahia din Târgoviște.
AVSL	- Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
BA	- Biblioteca de arheologie. București.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al județului Caraș-Severin. Reșița.
Balcanica	- Balcanica. Annuaire de l'Institut des Études Balkaniques. Belgrad.
BAMNH	- Bulletin of the American Museum of Natural History. American Museum of Natural History. New York.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCMI	- Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice / Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. București.

BerRGK	- Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
BF	- Bosporskij fenomen. Gosudarstvennyj Ermitazh Sankt-Peterburg.
BGSG	- Bulletin of the Geological Society of Greece. Geological Society of Greece. Patras.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara.
BI	- Bosporskie issledovanija. Krymskoe Otdelenie Instituta Vostokovedenija, Nacional'na akademija nauk Ukraini. Simferopol, Kerch.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
BMAntiq	- Bibliotheca Memoriae Antiquitatis. Piatra Neamț.
BMN	- Bibliotheca Musei Napocensis. Muzeul de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
BospCht	- Bosporskie chtenija. Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antichnosti i srednevekov'ja. Militaria. Krymskoe Otdelenie Instituta Vostokovedenija. Nacional'na akademija nauk Ukraini. Simferopol, Kerch.
Das Börsenblatt	- Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel-Frankfurter Ausgabe. Börsenverein des Deutschen Buchhandels. Frankfurt pe Main.
Br J Ind Med	- British Journal of Industrial Medicine. London.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
București	- București. Materiale de istorie și muzeografie. București.
Bucureștii vechi	- Bucureștii vechi. Buletinul Societății Istorico-Arheologice. București.
BUS	- Birka Untersuchungen und Studien. Stockholm.
CA	- Current Anthropology. University of Chicago.
Caietele ASER	- Caietele ASER. Asociația de Științe Etnologice din România. București.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCJ	- Chemistry Central Journal. London.
Cele Trei Crișuri	- Cele Trei Crișuri. Oradea.
Cetatea Bihariei	- Cetatea Bihariei. Institutul de Istorie și Teorie Militară din București, Secția Teritorială Oradea.
CIRIR	- Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Iași.
CL	- Cercetări literare. Universitatea București.
Codrul Cosminului	- Codrul Cosminului, seria nouă. Analele Științifice de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava.
ComȘtMediaș	- Comunicări Științifice. Mediaș.
ConspNum	- Conspicte numismatice. Chișinău.

Conviețuirea-Együttélés	- Conviețuirea-Együttélés. Catedra de limbă și literatura română a Institutului Pedagogic „Juhász Gyula”, Szeged.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
CPF	- Cahiers des Portes de Fer. Beograd.
CretaceousRes	- Cretaceous Research. Elsevier.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
CRP	- Comptes Rendus Palevol. Comptes Rendus de l'Académie des Sciences France.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolice din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. București.
Dări de seamă	- Dări de seamă ale ședințelor. Paleontologie. Institutul Geologic al României. București.
DB	- Drevnosti Bospora. Rossiyskaya Akademiya Nauk. Moskva.
De Antiquitate	- De Antiquitate. Asociația Virtus Antiqua. Cluj-Napoca.
DFS	- Deutsche Forschung im Südosten. Sibiu.
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drevnosti Altaja	- Drevnosti Altaja. Gorno-Altajskij gosudarstvennyj universitet. Gorno-Altajsk (Respublika Altaj).
EHQ	- European History Quarterly. Sage Publications. New York.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca.
EVNE	- Etnokul'turnoe vzaimodeystvie narodov Evrazii. Institut Arheologii i Etnografii Sibirskogo otdeleniya Rossiyskoy Akademii Nauk. Novosibirsk.
FK	- Földtani közlöny. Magyarhoni földtani tarsulat folyóirata. Budapest.
FU	- Finno-Ugrika. Institut Istории imeni Sh. Mardzhani. Akademiya Nauk Tatarstana. Kasan'.
FVL	- Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu.
Geo-Eco-Marina	- Geo-Eco-Marina. Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină. București.
Glasnik	- Glasnik Srpskog arheološkog društva. Journal of the Serbian Archaeological Society. Beograd.
Glasul Bisericii	- Glasul Bisericii. Mitropolia Munteniei și Dobrogei. București.
Godišnjak	- Godišnjak. Jahrbuch Knjiga. Sarajevo-Heidelberg.
GR	- Gondwana Research. International Association for Gondwana Research, Journal Center, China University of Geosciences. Beijing.
HistArchaeol	- Historical Archaeology. Society for Historical Archaeology.
HistMet	- Historical Metallurgy, The Historical Metallurgy Society.

- HJ** - The Historical Journal. University of Cambridge (UK).
- HSCE** - History & Society in Central Europe. István Hajnal Society of Historians. Medium Ævum Quotidianum Society. Budapest. Krems.
- IJAM** - International Journal of Arts Management. École des Hautes Études Commerciales (HEC) in Montreal.
- IJO** - International Journal of Osteoarchaeology. United States.
- IPH** - Inventaria Præhistorica Hungarie. Budapest.
- Istros** - Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
- JACerS** - Journal of the American Ceramic Society. The American Ceramic Society, Ohio.
- JAS** - Journal of Archaeological Science. Academic Press. United States.
- JFA** - Journal of Field Archaeology. Boston University.
- JLS** - Journal of Lithic Studies. Edinburgh.
- JMH** - Journal of Modern History. University of Chicago.
- JOB** - Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik. Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien.
- JPSP** - Journal of Personality and Social Psychology. American Psychological Association. Washington DC.
- JRGZM** - Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
- JSP** - Journal of Systematic Palaeontology. British Natural History Museum. London.
- JSSR** - Journal for the Scientific Study of Religion. The Society for the Scientific Study of Religion. South-Carolina.
- JVP** - Journal of Vertebrate Paleontology. Society of Vertebrate Paleontology (SVP) in partnership with the Taylor & Francis Group. Abingdon, Oxfordshire (UK).
- Közlemények** - Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából, Cluj.
- Le Glob** - Le Globe. Revue genevoise de géographie. Paris.
- LSJ** - Life Science Journal. Acta Zhengzhou University. Zhengzhou (China).
- LȘ** - Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.
- MA** - Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei. Sibiu (1956-1991). A continuat *Revista Teologică*, (1907-1947) și este continuată de aceeași revistă.
- Marisia** - Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
- Marmatia** - Marmatia. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie. Baia Mare.
- Materiale** - Materiale și cercetări arheologice. București.
- MBGAEU** - Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
- MCA** - Materiale și cercetări arheologice. București.

ME	- Memoria Ethnologica. Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș. Baia Mare.
MEJSR	- Middle-East Journal of Scientific Research. International Digital Organization for Scientific Information. Deira, Dubai (United Arab Emirates).
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MIA	- Materialy i issledovaniya po arkheologii SSSR. Akademiya Nauk SSSR. Moskva.
MJSS	- Mediterranean Journal of Social Sciences. Mediterranean Center of Social and Educational Research. Rome.
Monumente Istorice	- Monumente Istorice. Studii și lucrări de restaurare. Direcția Monumentelor Istorice. București.
Monumente și muzee	- Monumente și muzee. Buletinul Comisiei Științifice a Muzeelor, Monumentelor Istorice și Artistice. București.
MPG	- Marine and Petroleum Geology. Elsevier.
MSIAR	- Memoriile Secțiunii Istorice a Academiei Române, seria a II-a. Academia Română. București.
MTE	- Magyar Történelmi Eletrajzok. Budapest.
Naturwissenschaften	- Naturwissenschaften. Springer-Verlag. Berlin, Heidelberg.
OlteniaȘtNat	- Oltenia. Studii și Comunicări. Științele Naturii. Muzeul Olteniei. Craiova.
ÓL	- Ósrégészeti Levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
PA	- Patrimonium Apulense. Direcția Județeană pentru Cultură Alba. Alba Iulia.
PAPS	- Proceedings of the American Philosophical Society. American Philosophical Society. Philadelphia.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PAT	- Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum. Cluj-Napoca.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
PLOS ONE	- PLOS ONE. International, peer-reviewed, open-access, online publication.
PM	- Publics et musées. Association Publics et Musées - PUL (Presses universitaires de Lyon). Lyon.
PNAUSA	- Proceedings of the National Academy of the United States of America. National Academy of the United States of America.
Pogrebal'nyj obrjad	- Pogrebal'nyj obrjad rannih kochevnikov Evrazii. Juzhnyj nauchnyj centr Rossijskoj Akademii nauk. Rostov-na-Donu.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.
PPP	- Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology ("Palaeo3"). An International Journal for the Geo-Sciences. Elsevier.
ProblemyArh	- Problemy arheologii, jetnografii, antropologii Sibiri i sopredel'nyh territorij. Institut arheologii i jetnografii Rossijskoj Akademii nauk. Novosibirsk.

Programm Mühlbach	- Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
QG	- Quaternary Geochronology. The International Research and Review Journal on Advances in Quaternary Dating Techniques.
QSA	- Quaderni di Studi Arabi. Istituto per l'Oriente C. A. Nallino. Roma.
Quartär	- Quartär. International Yearbook for Ice Age and Stone Age Research.
RA	- Revista Arheologică. Institutul de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău.
RArhiv	- Revista Arhivelor. Arhivele Naționale ale României. București.
Radiocarbon	- Radiocarbon. University of Arizona. Department of Geosciences.
RB	- Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
REF	- Revista de etnografie și folclor. Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”. București.
RESEE	- Revue des études sud-est européennes. Academia Română. București.
RHMC	- Revue d'histoire moderne et contemporaine. Société d'histoire moderne et contemporaine. Paris.
RHSEE/RESEE	- Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
RIR	- Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională din București.
RJP	- Romanian Journal of Paleontology. Geological Institute of Romania. Bucharest.
RJS	- Romanian Journal of Stratigraphy. Geological Institute of Romania. Bucharest.
RM	- Revista Muzeelor. București.
RMMG	- Revista Muzeul Mineralogic-Geologic, al Universității din Cluj la Timișoara. Sibiu.
RMM-M	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Muzeu. București.
RP	- Revista de Pedagogie. Institutul de Științe ale Educației. București.
RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RT	- Revista Teologică. Sibiu.
SA	- Sovetskaya arkheologiya. Akademiya Nauk SSSR. Moskva.
SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice și Filologice a RPR. București.

SAO	- Studia et Acta Orientalia. Société des Sciences Historiques et Philologiques de la RPR., Section d'Etudes Orientales. Bucarest.
Sargetia	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
Sargetia Naturae	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Series Scientia Naturae. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
SCE	- Studii și comunicări de etnologie. Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu.
SCCI	- Studii, conferințe și comunicări istorice. Sibiu.
SCIA	- Studii și cercetări de istoria artei. Academia Română. București.
SciAm	- Scientific American. New York.
SCGG	- Studii și Cercetări. Geologie-Geografie. Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud. Bistrița.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SGJ	- Soobshhenija Gosudarstvennogo Jermitazha. Gosudarstvennyj Jermitazh. Leningrad.
SMIM	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București.
SP	- Studii de Preistorie. București.
SPACA	- Stratum Plus: Archaeology and Cultural Anthropology. Superior Council on Science and Technical Development of Moldavian Academy of Sciences. Saint Petersburg, Kishinev, Odessa, Bucharest.
SPPF	- Società Preistoria Protostoria Friuli-V.G. Trieste.
SSK	- Studien zur Siebenbürgischen Kunstgeschichte, Köln. Wien.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
Stâna	- Stâna. Sibiu.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare.
StRI	- Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
StudiaUBBG	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBGG	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia-Geographia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBGM	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia-Mineralogia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBH	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
Suceava	- Anuarul Muzeului Județean Suceava.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis, Serie Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu.
SUPMPh	- Studia Universitatis Petru Maior. Philologia. Târgu-Mureș.
SV	- Siebenbürgische Vierteljahrschrift. Hermannstadt (Sibiu).

SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
TEA	- TEA. The European Archaeologist.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
TESG	- Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie. Royal Dutch Geographical Society. Oxford (UK), Malden (USA).
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Transsylvania Nostra	- Transsylvania Nostra. Fundația Transsylvania Nostra. Cluj-Napoca.
Trudy nauchnogo	- Trudy nauchnogo Karel'skogo tsentra Rossiyskoy akademii nauk. Karel'skiy tsentr Rossiyskoy akademii Nauk. Moskva.
TT	- Történeti Tár. Akadémia történelmi bizottságának. Budapest.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	- Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov.
Ungarische Revue	- Ungarische Revue, Herausg. von P. Hunfalvy. Budapest.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
Vestnik arkheologii	- Vestnik arkheologii, antropologii i etnografii. Institute problem osvoyeniya Severa Sibirskogo otdeleniya Rossiyskoj akademii nauk. Tyumen.
Vestnik Novosibirskogo	- Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Istoriya, filologiya. Novosibirskij gosudarstvennyj universitet. Novosibirsk.
VLC	- Victorian Literature and Culture. Cambridge University Press. Cambridge (UK).
VPUI	- Vestnik permskogo universiteta. Istoriya. Permskiy Gosudarstvennyi Universitet. Perm'.
VR	- Victorian Review. Victorian Studies Association of Western Canada. Toronto.
WASJ	- World Applied Sciences Journal. International Digital Organization for Scientific Information. Deira, Dubai (United Arab Emirates).
WorldArch	- World Archaeology. London.
Xenopoliana	- Xenopoliana. Buletin al Fundației Academice „A. D. Xenopol” Iași.
Yearb. Phys. Anthropol.	- Yearbook of Physical Anthropology. New York.
Yezhegodnik gubernskogo	- Yezhegodnik gubernskogo muzeya Tobol'ska. Tobol'sk Khistori Muzeum. Tobol'sk.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean Arad.
ZooKeys	- ZooKeys. Sofia.